

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра соціальної та практичної психології

Порівняльний аналіз типів батьківського ставлення в одnodітній та багатодітній родині

Курсова робота
студентки 54 групи
соціально-психологічного факультету
Васильчук Катерини Анатоліївни

Науковий керівник:
асистент
Опанасюк Оксана Генадіївна

Зміст

Вступ.....	2
Розділ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТИПІВ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ В ОДНОДІТНІЙ ТА БАГАТОДІТНІЙ РОДИНІ	
1.1. Особливості спілкування батьків та дітей.....	4
1.2. Теоретичний аналіз поняття одно дітна та багатодітна родина.....	6
1.2.1. Особливості спілкування дитини в однодітній родині.....	8
1.2.2. Специфіка виховання дитини в багатодітній родині.....	10
Розділ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.	
2.1. Методологічні засади дослідження типів батьківського ставлення в однодітній та багатодітній родині.....	12
2.2. Методи, методика організації дослідження.....	15
Розділ III. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
3.1. Тип батьківського ставлення в однодітній родині.....	17
3.2. Тип батьківського ставлення в багатодітній родині.....	18
ПІДСУМОК.....	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	22

Вступ

Актуальність: сім'я є одним із соціальних інститутів, психологічна сутність якого розглядається у багатьох дослідженнях. Уклад сімейного життя, взаємини між членами сім'ї, зокрема, між самими дітьми, якщо їх у сім'ї кілька, справляють значний вплив на психосоціальний розвиток особистості. Проблема взаємин між дітьми в сім'ї потребує постійної уваги з боку психологів, особливо у сучасних умовах глибоких змін інституту сім'ї та стійкої тенденції зростання відхилень у розвитку дітей.

Внутрішньосімейна взаємодія була головним питанням у багатьох роботах вітчизняних та зарубіжних психологів. Наголошується на важливості вивчення сім'ї як цілісного феномена, із врахуванням взаємодії, що розгортається у трьох підсистемах. Акцент при цьому, як правило, робиться або на подружні, або на дитячо- батьківські взаємини. Зокрема, цим займалися М.І. Алексеева, Е.Берн, Дж. Боулбі, Т.В. Буленко, А.Я.Варга, В.О. Васютинський, Я.О.Гошовський, А.Джерсильд, Е.Г.Ейдемільер, Г.В.Івончик, З.Г.Кісарчук, М.Клейн, В.В.Ковальов, М.Є.М'ягер, О.І.Пенькова, А.В.Петровський, Й.Рембовський, Л.П.Синютка, А.С.Співаковська, В.В.Столін, Т.М.Титаренко, З.Фрейд, В.В.Юстицький та ін. Психологічні особливості ще однієї підсистеми сімейних взаємин - взаємодії між рідними братами, сестрами – сиблінгами, є найменш дослідженою взаємодією у психології сім'ї. Тому проблема сиблінгової взаємодії визначена актуальною та центральною у даній роботі.

Об'єкт: батьківське ставлення.

Предмет: батьківське ставлення в однодітній і багатодітній родині.

Мета: вивчити та дослідити типи батьківського ставлення в однодітній та родині.

Гіпотеза: Батьківське ставлення, а саме стиль взаємодії з дитиною, змінюється коли в родині збільшується кількість дітей.

Завдання:

1. Виявити типи батьківського ставлення до дітей в одnodітній та багатодітній родині.
2. Вивчити особливості самопізнання і ставлення цих батьків до дітей.
3. Провести порівняльний аналіз батьківського ставлення в двох групах досліджуваних.
4. Вивчити та проаналізувати наукову літературу.

Розділ 1. Теоретичний аналіз типів батьківського ставлення в одnodітній та багатодітній родині.

1.1. Особливості спілкування батьків та дітей.

3. Фрейд говорив про батьківство в розвитку особистості, як взаємодія стосунків матері та дитини (М. Кляйн, Дж . Боулбі). Але, саме вивчення діад «батько - дитина» дозволяє уточнити багато вивченого.

Існує два підходи до вивчення батьківства в залежності від того, хто вважається об'єктом вивчення, - дитина чи батьки: перший підхід, найбільш поширений, аналізує батьківство прикладом до розвитку особистості дитини. Другий підхід – розглядає виконання батьківської ролі через призму особистості батьків, тут досліджується самореалізація особистості в родині та інші особисті характеристики, що змінюються за допомогою дитини.

Дослідження в рамках першого напрямку спрямована на те, що значний вплив на виховання дитини має батько. Народження дитини має велике значення для розвитку сім'ї.[12]

Під впливом спілкування з власними дітьми, включаючи в різноманітні форми спілкування з ними, виконуючи спеціальні дії у піклуванні за дитиною, батьки в значній мірі змінюються у своїх психічних якостях, їх внутрішній світ помітно трансформується. З цього приводу звертаючись до батьків, Я.Корчак писав: «Наївна думка, що, наглядаючи, контролюючи, повчаючи, прищеплюючи, викорінюючи, формуючи дітей, батько, зрілий, сформований, незмінний, не піддається впливу середовища, у якому виховує і дітей». Рівність позицій у діалозі складається з необхідності для батьків постійно вчитися, бачити світ у самих різних його формах очима своїх дітей. Контакт із дитиною, як вищий прояв любові до нього, варто будувати ґрунтуючись на постійному, безустанному бажанні пізнавати своєрідність її індивідуальності. [5]

Крім діалогу для вселяння дитині відчуття батьківської любові необхідно виконувати ще одне надзвичайно важливе правило. Психологічною мовою ця сторона спілкування між дітьми і батьками

називається прийняттям дитини. Під прийняттям розуміється визнання права дитини на властиву їй індивідуальність, несхожість на інших, у тому числі несхожість на батьків. Приймати дитину - значить затверджувати неповторне існування саме цієї людини, із усіма властивими їй якостями. Насамперед, необхідно з особливою увагою відноситися до тих оцінок, які постійно висловлюють батьки в спілкуванні з дітьми. Варто категорично відмовитися від негативних оцінок особистості дитини і властивих їй якостей характеру. Нажаль, для більшості батьків стали звичними висловлення типу: «От безглуздий! Скільки разів пояснювати, негідник!», «Так навіщо ж я тебе тільки на світ народила, упертюх!», «Любий дурень на твоєму місці зрозумів би, як зробити!». Усім майбутнім і нинішнім батькам варто дуже добре зрозуміти, що кожне таке висловлення, яким би справедливим по суті воно не було, робить серйозну шкоду контакту з дитиною, порушує впевненість у батьківській любові. Необхідно виробити для себе правило не оцінювати негативно дитину, а критикувати тільки невірну здійснену дію чи помилковий, необдуманий вчинок. Формула істинної батьківської любові, формула прийняття - це не «люблю, тому що ти - гарний», а «люблю, тому що ти є, люблю такого, який є». Але якщо хвалити дитину за те, що є, вона зупиниться у своєму розвитку, як же хвалити, якщо знаєш скільки у неї недоліків? По-перше, виховує дитину не тільки прийняття, чи похвала осудження, виховання складається з багатьох інших форм взаємодії і народжується в спільному житті в родині. Тут же мова йде про реалізацію любові, про творення правильного емоційного фундаменту, правильної почуттєвої основи контакту між батьками і дитиною.[6]

По-друге, вимога до сприйняття дитини, любові донеї, базується на визнанні і вірі у розвиток, а не у постійному вдосконаленню дитини, на розуміння нескінченності пізнання людини, навіть якщо вона зовсім ще мала. Вмінню батьків спілкуватися без постійного осуду особистості дитини допомагає віра в усе те гарне й сильне, що є в кожній, навіть у самій неблагополучній, дитині. Щира любов допоможе батькам відмовитися від

фіксування слабостей, недоліків і недосконалостей, направить виховні зусилля на підкріплення всіх позитивних якостей особистості дитини, на підтримку сильних сторін душі, до боротьби зі слабостями і недосконалостями. Дійсно, якщо назвати свою дитину недотепою, чи ледарем, важко очікувати, що вона щиро погодиться з вами, і навряд чи це змусить змінити її своє поведження. А от якщо обговоренню піддався той чи інший вчинок при повному визнанні особистості дитини і твердженні любові до нього, набагато легше зробити так, що сама дитина оцінить своє поведження і зробить правильні висновки. Вона може помилитися і наступного разу чи по слабості волі піти по більш легкому шляху, але рано чи пізно «висота буде взята», а ваш контакт із дитиною від цього ніяк не постраждає, навпаки, радість від досягнення перемоги стане вашою загальною радістю. Контроль за негативними батьківськими оцінками дитини необхідний ще і тому, що дуже часто за батьківським осудом йде невдоволення власним поведженням, дратівливість, втома, що виникли зовсім з іншого приводу. Занегативною оцінкою завжди йде емоція осуду і гніву.[21]

1.2. Теоретичний аналіз поняття одnodітна та багатодітна родина.

Родина – соціальна група, що складається з поєднаних шлюбом чоловіка і жінки, їх дітей (власних або всиновлених), інших осіб, пов'язаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів.

Специфіка почуттів, що виникають між дітьми і батьками, визначається головним чином тим, що турбота батьків необхідна для підтримки самого життя дитини. Потреба у батьківській любові – дійсно життєво необхідна потреба маленької людської істоти. Перша й основне завдання батьків – є створення в дитини впевненості втому, що її люблять і про неї піклуються.

Ніколи, ні при яких умовах у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові. [3].

Сама необхідна з усіх обов'язків батьків - це любляче та уважне ставлення до дитини в будь-якому віці. Психологами доведено, що у трагедії підліткового алкоголізму та підліткової наркоманії часто винні не люблячи своїх дітей батьки. Головна вимога до сімейного виховання - це потреба в любові. Але тут дуже важливо розуміти, що необхідно не тільки любити дитину. Багато батьків вважають, що ні в якому разі не можна показувати дітям любов до них, думаючи що, коли дитина добре знає, що її люблять, це призводить до розпещеності, егоїзму. Потрібно категорично відкинути це твердження. Усі ці несприятливі особистісні риси виникають саме при недоліку любові, коли створюється деякий емоційний дефіцит, коли дитина позбавлена міцного фундаменту незмінної батьківської прихильності. Навіювання дитині почуття, що його люблять і про нього піклуються, не залежить ні від часу, що приділяють дітям батьки, ні від того, виховується дитина вдома чи з раннього віку знаходиться в яслах і дитячому саду. Не пов'язано це і з забезпеченням матеріальних умов, з кількістю вкладених у виховання матеріальних витрат. Більш того, не завжди видима дбайливість інших батьків, численні заняття, у які включається з їх ініціативи дитина, сприяють досягненню цієї самої головної виховної мети. Глибокий постійний психологічний спілкування з дитиною – це універсальна вимога до виховання, яка в однаковому ступені може бути рекомендована усім батькам, спілкування необхідне у вихованні кожної дитини в будь-якому віці. Саме відчуття і переживання взаємодії з батьками дають дітям можливість відчутти й усвідомити батьківську любов, прихильність і турботу.

Основа для збереження взаємодії - щира зацікавленість в усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих, нехай самим дріб'язковим і наївним, проблемам, бажання зрозуміти, бажання спостерігати за всіма змінами, що відбуваються в душі та свідомості зростаючої людини. Цілком природно, що конкретні форми і прояви цього контакту широко

варіюють, у залежності від віку й індивідуальності дитини. Але корисно замислитись і над загальними закономірностями психологічного контакту між дітьми і батьками в родині. Спілкування ніколи не може виникнути сам собою, його потрібно будувати з дитиною. Коли говориться про взаєморозуміння, емоційні стосунки між дітьми і батьками, мається на увазі деякий діалог, взаємодія дитини і дорослого. [8]

1.2.1. Особливості виховання дитини в одnodітній родині.

Дослідники вважають, що існує дві найбільш розповсюджені точки зору. Перша: єдина дитина виявляється більш емоційно стійкіша, ніж інші діти, тому, що не знає хвилювань, пов'язаних із суперництвом братів. Друга: єдиній дитині приходится переборювати більше труднощів, ніж звичайно, щоб набути психічну рівновагу, тому що йому не дістає брата чи сестри. Щоб там не говорили психологи, життя однієї - єдиної дитини в родині нерідко складається так, що підтверджує саме цю, другу, точку зору. Труднощі, однак, не є абсолютно неминучими, і проте зустрічаються настільки часто, що було б нерозумно не звертати на них уваги. Безперечно, батьки, що мають єдину дитину, звичайно приділяють їй надмірну увагу. Вони занадто піклуються про неї тільки тому, що вона у них одна, тоді як насправді вона всього лише перша. І дійсно, деякі з нас здатні спокійно, зі знанням справи поводитися з первістком так, як ми поведимося потім з наступними дітьми. Головна причина тут - недосвідченість. [9]

Є й інші підстави. Одних батьків лякає відповідальність, інші побоюються, що народження другої дитини позначиться на їхньому матеріальному становищі, треті, хоча ніколи не визнаються в цьому, просто не люблять хлопців, і їм цілком достатньо одного сина чи однієї доньки. Деякі перешкоди в психічному розвитку дітей мають зовсім визначену назву - тепличні умови, коли дитину пестять, ніжать, балують – одним словом, носять на руках. Через надмірну увагу психічний розвиток її неминуче сповільнюється. У результаті надмірної поблажливості, якою ми оточуємо її,

дитина неодмінно зіткнеться з дуже серйозними труднощами і розчаруванням, коли опиниться за межами домашнього кола, оскільки і від інших людей буде очікувати уваги, до якої звикла у будинку батьків. З цієї причини вона занадто серйозно стане відноситися і до самої себе.[7]

Саме тому, що її власний кругозір занадто малий, багато дріб'язків покажуться їй занадто великими і значними. У результаті спілкування з людьми буде для неї набагато складніше, ніж для інших дітей. Вона почне уникати контактів, усамітнюватися. Їй ніколи не доводилося поділяти з братами чи сестрами батьківську любов, не говорячи вже про ігри, свою кімнату, одяг, і їй важко знайти спільну мову з іншими дітьми і своє місце в дитячому колективі [13]

Як запобігти цьому? За допомогою другої дитини - скаже багато хто з вас. І це вірно, але якщо деякі особливі проблеми і можна вирішити подібним шляхом, то де впевненість, що варто народити ще одну дитину, як ми відразу ж досягнемо повної адаптації першої. У будь-якому випадку потрібно всіма силами переборювати наше прагнення виховувати дитину в певних умовах. Можна стверджувати, що виховання єдиного сина чи єдиної доньки набагато більш важка справа, ніж виховання декількох дітей. Навіть у тому випадку, якщо родина випробує деякі матеріальні труднощі, не можна обмежуватися однією дитиною. Єдина дитина дуже скоро стає центром родини. Турботи батька і матері, зосередження на цій дитині, звичайно перевищує корисну норму. Батьківська любов в такому випадку відрізняється відомою нервозністю. Хвороба цієї дитини чи смерть переноситься родиною дуже важко, і страх такого нещастя позбавляє батьків спокою. Дуже часто єдина дитина звикає до свого надзвичайного стану і стає дійсним деспотом у родині. Для батьків дуже важко буває загальмувати свою любов до неї і свою турботу, і волею - неволею вони виховують егоїста. Для розвитку психіки кожна дитина вимагає певного простору, у якому вона змогла б вільно пересуватися. Їй потрібна внутрішня і зовнішня воля, вільний

діалог з навколишнім світом, щоб її не підтримувала постійна рука батьків. Дитина котра не боїться забрудненого обличчя, розірваних штанів і бійок.[9]

Про те, як єдиній дитині часто відмовляють у такому просторі. У свідомлено чи ні, їй нав'язують роль зразкової дитини. Вона повинна особливо чемно вітатися, виразно читати вірші, вона повинна бути зразково чепурною і виділятися серед інших дітей. Щодо неї будуються великі плани батьків на майбутнє. За кожним проявом життя ведеться уважне, із заклопотаністю, спостереження. Таке відношення до дитини несе небезпеку, єдина дитина перетвориться в розпечену, несамостійну, невпевнену в собі особистість, що переоцінює себе. Але цього можна уникнути, якщо дотримуватися одного простого правила. У родині, де росте одна дитина: не повинно бути ніякої винятковості.[17]

1.2.2. Специфіка виховання дитини в багатодітній родині

Виховний процес багатодітної родини має свої позитивні і негативні сторони, а процес соціалізації дітей - свої труднощі, та проблеми.

З одного боку, як правило, виховуються у дитини розумні потреби й уміння вживатися зі звичками інших, ні в кого з дітей немає привілейованого положення, а тому і немає ґрунту для формування егоїзму, асоціальних рис; більше можливостей для спілкування, турботи про молодший, засвоєння моральних і соціальних норм і правил колективу, краще можуть формуватися такі моральні якості, як чуйність, людяність, відповідальність, повага до людей, а також якості соціального спрямування - здатність до спілкування, адаптації, толерантність. Діти з багатодітних родин виявляються більш підготовленими до подружнього життя, вони легше переборюють рольові конфлікти, пов'язані з завищеними вимогами однієї людини до іншої ізанижених вимог до себе. Однак процес виховання в багатодітній родині не менш складний і суперечливий. [5]

По-перше, у таких родинах дорослі досить часто втрачають почуття справедливості по відношенню до дітей, виявляють до них неоднакову прихильність і увагу. Скривджена дитина завжди гостро відчуває дефіцит тепла й уваги до нього, по - своєму реагуючи на це:

в одних випадках супутнім психологічним станом для нього стає тривожність, почуття ущербності та невпевненості у собі, в інших - підвищена агресивність, неадекватна реакція на життєві ситуації. Для старших дітей у багатодітній родині характерна категоричність у судженнях, прагнення до лідерства, керівництво навіть у тих випадках, коли для цього немає потреб. Усе це звичайно, ускладнює процес соціалізації дітей. [5]

По-друге, у багатодітних родинах різко збільшується фізичне і психічне навантаження на батьків, особливо на матір. Вона має менше вільного часу і можливостей для виховання дітей і спілкування з ними, для прояву уваги до їх інтересів. На жаль, діти з багатодітних родин частіше стають на соціально небезпечний шлях, майже в 3,5 рази частіше, ніж діти з родин інших типів. Багатодітна родина має менше можливостей для задоволення потреб та інтересів дитини, якої і так приділяється значно менше часу, ніж в родині з однією дитиною, що, природно, не може не позначитися на її розвитку. У цьому контексті рівень матеріальної забезпеченості багатодітної родини має дуже істотне значення. Моніторинг соціально - економічного потенціалу сім'ї показав, що більшість багатодітних родин живе нижче межі бідності. [5]

Розділ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

2.1. Методологічні засади дослідження типів батьківського ставлення в одnodітній та багатодітній родині.

Цікаві порівняльні дослідження, проведенні в колишньому СРСР, США, Данії. Дослідниками Д.Кенделем і Г.Лессером виявлено, що демократичний тип сім'ї має виховний вплив, а також встановлено, що в сім'ї з більш високим рівнем демократизації сімейних стосунків значно вище успішність дітей в школі, більш розвинуті такі якості, як доброта, працелюбство, самостійність, безкорисливість, скромність, самокритичність. [6]

Дослідження Р.М.Капралової і А.І.Ушатікова показали, що сімейні відносини мають значний вплив на вольовий розвиток у підлітковому віці. В умовах затяжних конфліктів в сім'ї морально-вольова сфера дитини травмується. В таких сім'ях було виявлено всього 13% учнів з позитивно направленою і відносно розвинутою волею.

97% респондентів мали відхилення в направленості і ступені вольового розвитку, в тому числі 30% із них мали негативно направлену сильну волю і 20% - негативно направлену слабку волю.

Анкетування дітей, бесіди з ними та з класним керівником, аналіз творів показали наступне:

підлітки виділяють три основні групи, в яких виникають конфлікти з батьками.

1 група - суперечки (розходження в судженнях, поглядах, спроби відстояти власну думку, переконати) - 69,1%;

2 група - сварки (гострі форми вербальної агресії, яким властива сильніша емоційна напруга, ніж суперечок; нерідко сварки супроводжуються використанням образливих слів, підвищенням тону; відсутність раціональної мотивації конфліктної ситуації) - 25,7%;

3 група - скандали (гострі вербальні і фізичні форми агресії, які супроводжуються криком, кривдженням, рукоприкладством тощо) -5,2%.

Тільки у 1,9% досліджених відзначили, що розбіжність з батьками в поглядах і судженнях з деяких питань усувається всебічним обговоренням й дискусіями, які не переходять у конфлікт. [10]

Аналіз анкетування, бесід дав змогу виявити причини негативних взаємин між підлітками і батьками з погляду самих підлітків. Ці дані свідчать про те, що характер взаємин між підлітками і батьками залежить від багатьох діючих факторів. У дослідженні виявлені певні відмінності між дівчатами і хлопцями щодо виділення причин негативних взаємин між ними й батьками. Так дівчата частіше, ніж хлопці, підкреслюють, як основні причини конфліктів риси особистості батьків, обмеження самостійності, незадоволення потреб.

За методикою PARY (автори Шеффер і Белл) отримані результати ставлення батьків до дітей. Дослідження дало змогу виділити три групи батьківського ставлення до своїх дітей.

1 група - батьки, які мають оптимально-емоційний контакт з дитиною. Це значить, що в стосунках переважають партнерські взаємовідносини, спонукання словесних проявів. Діти в таких сім'ях мають можливість проявити своє "я", самоствердитися. [20]

2 група - батьки, які мають надлишкову емоційну дистанцію з дитиною. В таких сім'ях батьки часто потурають дітям, мало цікавляться їх особистим життям; в сім'ї панує строгість і безліч заборон. Кожний прояв самостійності дитини або подавлюється, або ж має неправильне трактування.

3 група - батьки, які різними способами подавляють будь-який прояв активності дітей, нав'язують їм свою думку, проявляють надмірну турботу, втручаючись надмірно у їх внутрішній світ, тим самим руйнуючи вже сформовані зв'язки і приводячи дитину до роздвоєння особистості.

1 групу становлять 50% батьків від загальної кількості;

2 групу - 12 батьків (40%);

до 3 групи ввійшло 3 батьків (10%).

Стосунки між батьками і дітьми не можуть не впливати на емоційний стан дитини, формування внутрішнього світу, і, загалом, на соціально-психологічну адаптацію підлітків.

Результати дослідження свідчать, що соціально-психологічна адаптація підлітків прямо залежить від процесу і характеру взаємодії в сім'ї, де батьки і діти виступають активними сторонами. Таким чином, в загальному комплексі факторів, які впливають на формування особистості, найвизначнішим є характер взаємин у родині.[10]

Також подібним дослідженням займалися Е.О. Соколова, та М.В. Смірнова. Головним методом дослідження є порівняльний аналіз батьківського ставлення. Перед дослідженням стояли певні завдання:

Виявити дітей з різними труднощами в спілкуванні з однолітками.

Вивчити особливості самопізнання і ставлення цих дітей до однолітків.

Провести порівняльний аналіз батьківського ставлення в двох групах досліджуваних.

Дана методика являє собою відкриту анкету, створену за аналогією проєктивної методики «Незакінчені речення». Анкета включає два види питань. Питання першого виду спрямовані на виявлення відносної спрямованості особистого і предметного початку батьківського ставлення. Відсоток отриманий по цих двох категоріям відповідей дає кількісну характеристику вираженого предметного чи особистого початку в ставленні до дитини.

Питання другого виду спрямовані на виявлення стилю виховання дитини.

Під стилем виховання розуміють певний варіант поведінки батьків з дитиною в конфліктних ситуаціях.

Для виявлення стилю поведінки були розроблені певні проблемні ситуації, у яких батькам пропонувалося вибрати найбільш прийнятний для них варіант поведінки, всього 12 запитань.

Дана методика дозволяє виявити особливості поведінки конкретно з батьків з дитиною і побудувати своєрідний індивідуальний профіль поведінки батьків, що характеризує його стиль виховання.

Анкета включає 22 змістовних запитань, а також питання соціально-демографічного характеру, вивчає сімейне положення, склад сім'ї, освіта, вік та стать батьків і дітей.[10]

2.2. Методи, методика організації дослідження.

Для проведення дослідження ми використовували методику: діагностика батьківського ставлення А.Я.Варга, В.В. Століна. Дана методика являє собою психодіагностичний інструмент, орієнтований на виявлення батьківського ставлення в людей, що звертаються за психологічною допомогою по питанням виховання дітей та спілкування з ними.

Батьківське виховання розуміється, як система різноманітних почуттів по відношенню до дитини, поведінкові стереотипи, особливості сприймання і розуміння характеру особистості дитини, його вчинки.

Опитувальник складається з 5 шкал:

1. «Прийняття – відторгнення». Шкала відображає інтегрально емоційне ставлення до дитини.
2. «Кооперація»- соціально бажаний образ батьківського ставлення. Змістовно ця шкала розкривається, як зацікавленість батьків в дитячих справах.
3. «Симбіоз»- шкала відображення міжособистісної дистанції в спілкуванні з дитиною.
4. «Авторитарна гіперсоціалізація»- відображає форму і спрямованість контролю за поведінкою дитини.
5. «Маленький невдаха»- відображає особливості сприймання і розуміння дитини батьками.

Вибірка дослідження: 10 сімей, що виховують одну дитину, та 10 сімей, що виховують більше трьох дітей.

При відповіді на запитання анкети, батьки здійснювали вибір правильного для них варіанта відповіді. Під час підрахунку тестових балів по всім шкалам враховувалися відповіді «так». Високий тестовий бал за відповідною шкалою інтерпретується, як відторгнення, соціально бажане, симбіоз, гіперсоціалізація, інфантилізація (інвалідизація).

Тестові норми проводяться у вигляді таблиці процентуальних рангів тестових балів до відповідних шкал = 160.

Перед дослідженням було поставлено такі завдання:

1. Виявити типи батьківського ставлення до дітей в одnodітній та багатодітній родині.
2. Вивчити особливості самопізнання і ставлення цих дітей до батьків.
3. Провести порівняльний аналіз батьківського ставлення в двох групах досліджуваних.

Ми повинні підтвердити дану гіпотезу: батьківське ставлення, а саме стиль взаємодії з дитиною, змінюється коли в родині збільшується кількість дітей. Саме, тому ми проводили опитування однодітних та багатодітних родин. Вели приховане спостереження під час тестового опитування.

Даний метод дозволить нам виявити особливості поведінки конкретного з батьків (мати чи батько) з дитиною і побудувати своєрідний індивідуальний профіль поведінки батьків, характеризуючи його стиль поведінки.

Розділ III. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

3.1. Тип батьківського ставлення в одnodітній родині.

Використання даної методики дало нам змогу зрозуміти ставлення до дитини, яка виховується одна в родині, тобто не має братика чи сестричку. Виявити динаміку особистісного початку батьківського ставлення, виявити домінуючі цінності установки батьків, виявити найбільш характерні стилі поведінки батьків до дитини.

Опитувалося 10 одnodітних сімей.

Набрані бали по всім шкалам:

1. Прийняття – відторгнення = 53,79.
2. Образ соціально бажаної поведінки = 48,82.
3. Симбіоз = 92,93.
4. Авторитарна гіперсоціалізація = 95,76.
5. Інфантилізація (інвалідизація) = 70,25.

Ці показники дають нам змогу зрозуміти, що до дитини в одnodітній родині батьки ставляться більш поблажливо, очікують від неї того, чого вона взагалі нездатна зробити, сподіваються на те, що вона не така, як всі, особлива.

Найбільше балів отримано по шкалі №4. Це свідчить про авторитарний стиль поведінки батьків. Батьки вимагають від дитини безвідмовної слухняності та дисципліни. Вони стараються нав'язати дитині свої думки, намагаються зробити так, щоб дитина не мала своєї точки зору. Іноді суворо карають.

Пильно слідкує за соціальними відносинами своєї дитини, знає про всіх його друзів, а іноді і самі нав'язують думку, з ким дитина повинна дружити.

Пильно слідкує за індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями.

В таких родинях, іноді, вважають, що їхня дитина може бути не самостійною в житті. І тому батьки намагаються відгородити дитину від труднощів життя.

Міжособистісна дистанція в такому випадку являє собою намагання батьків до симбіотичного спілкування з дитиною. Батьки відчують себе з дитиною єдиним цілим. Вони постійно відчують тривогу за дитиною.

Шкала «прийняття- відторгнення» в даному випадку батьки намагаються багато часу проводити з дитиною. Вдобрять його інтереси, симпатизують йому. З цього випливає, що в такій родині переважно виростають діти егоїсти, які концентруються лише на своїй особистості.

В таких випадках виробляється у батьків ситуативний, або потокаючий стиль поведінки.

Під час такого виховання у дитини розвиваються такі моральні якості, як високий інтелект, вседозволеність, придушення волевих якостей. Мати вважає, що її дитина є ідеальною, слухняною.

3.2. Тип батьківського ставлення в багатодітній родині.

Під час порівняльного дослідження, також опитували 10 сімей, що виховують більш ніж 2 дитини. Виявилось, що батьки в таких сім'ях мають оціночне ставлення та позицію, орієнтуються на конкретні якості дитини, та досягнення її в суспільному житті, бачать дитину таку, якою вони хочуть її бачити.

Набрані бали по всім шкалам:

1. Прийняття-відторгнення = 53,79.
2. Образ соціально бажаної поведінки = 9,77
3. Симбіоз = 86,63.
4. Авторитарна гіперсоціалізація = 95,76.
5. Інфантилізація (інвалідизація) = 70,25.

Найвищий бал набрала шкала гіперсоціалізація, що дорівнює 95,76 балів. Вона характеризує високу вимогу до поведінки з боку батьків до дитини, слухняність. Батьки намагаються у всьому нав'язати дитині свою думку. За

будь яку провину дитину карають. Батьки слідкують за поведінкою дитини в соціальному оточенні, його звичками, індивідуальними особливостями.

Наступна шкала інфантилізація характеризує ставлення батьків до дитини, як несамостійність. Вони розуміють і співчують своїм дітям.

Інша шкала «відторгнення» пояснюється, як повага особистості їхньої дитини, іноді батьки незадоволені поведінкою своїх дітей, але це не призводить до нерозуміння поглядів дитини. Іноді в таких сім'ях виникають суперечки між членами родини, ревності дітей до одного з батьків. В таких сім'ях виникає недовіра, злість батьків до дитини.

Соціально бажане характеризується, як зацікавленість в справах дітей, стараються допомогти їм, співчують своїм дітям, жаліють їх.

Симбіоз - дана шкала відображає дистанцію в міжособистісному спілкуванні з дитиною. При високому балі по цій шкалі можна вважати, що батьки намагаються тримати теплі стосунки з дитиною. Батьки відчують тривогу, якщо щось трапилося з їхньою дитиною, їм важко пережити невдачі дитини.

В такому випадку можна стверджувати, що у вихованні дитини в багатодітній родині, переважає суворий, компромісний стиль батьківського ставлення (виховання).

Батьківське ставлення до дитини змінюється з віком дитини. Суворий стиль поведінки пов'язаний з перевагами розумового розвитку дитини.

Але не зважаючи на всі труднощі виховання дитини в багатодітній родині, батьки намагаються приділяти однакову кількість уваги всім своїм дітям, надають їм сприятливі умови для розвитку їхніх здібностей. В таких родинях переважно виростають згуртовані діти, які допомагають один одному протягом усього свого життя. Вони більш стійкіші до умов життя, ніж ті діти, що виростили одні в родині. Дитина з багатодітної родини, має стійкий та суворий характер, легше пристосовується до нових умов, колективу. Має більше друзів серед однолітків.

ПІДСУМОК

Отже, під час проведення дослідження, в якому ми досліджували типи батьківського ставлення в однодітній та багатодітній родині, ми поставили таку гіпотезу, що батьківське ставлення, а саме стиль взаємодії з дитиною, змінюється коли в родині збільшується кількість дітей. Можна сказати, що наша гіпотеза підтвердилася.

Від того, як батьки сприймають і розуміють дитину, його потреби, інтереси, психологічні стани та переживання, а, отже, відповідно і взаємодіють з ним, залежить сприймання і оцінка дитиною себе, формування позитивного чи негативного образу “Я”, прийняття чи неприйняття своєї особистості.

Батьківські установки щодо дітей впливають на усвідомлення ними мотивів своєї поведінки і діяльності, формування цінностей і ідеалів, вироблення оцінок і самооцінок, за якими діти оцінюють себе і людей, що їх оточують. Результати дослідження свідчать, що соціально-психологічна адаптація дітей прямо залежить від процесу і характеру міжособистісної взаємодії в сім'ї, де батьки і діти виступають активними сторонами. Таким чином, в загальному комплексі факторів, які впливають на формування особистості, найвизначнішим є характер взаємовідносин у родині.

Щоб виховання єдиної дитини було повноцінним, слід проектувати взаємини в сім'ї так, щоб дитина не помічала зайвої уваги до себе і не звикала, що все найкраще має неодмінно призначатися тільки їй. Лише тоді можна мати шанс уникнути розвитку такої негативної якості, як егоїзм, та заглушити ще в зародку елементи споживацької психології. Але це рідко кому вдається зробити в однодітній сім'ї, навіть якщо батьки й не позбавлені педагогічного хисту й спостережливості.

Порівнявши типи батьківського ставлення в однодітній та багатодітній родині, ми дійшли таких висновків. Не зважаючи на те, скільки дітей виховується, батьки намагаються не обділити кожну дитину увагою та любов'ю. Надіються та допомагають їм досягти певних успіхів. Своїм типом ставлення заготовують в дитини стійкий характер, що в майбутньому

допоможе йому у спілкуванні та виборі професії, самостійності. Батьки в таких сім'ях, ведуть себе суворо до будь яких провин дитини, пояснюючи це, тим, що таке виховання для них є найкращий варіант.

Отже, пояснювальний стиль виховання, та спілкування присутній в обох групах досліджуваних батьків. Вони використовують цей стиль, як головний метод впливу на дитину. Також, батьки часто використовують «співпрацюючий» стиль спілкування з дитиною. З відповідей батьків випливає наступне, що саме він використовується на всіх вікових періодах життя дитини. Також дуже поширений суворий стиль спілкування батьків з дитиною. Переважно в багатодітній родині.

Наша гіпотеза підтвердилася. Саме з збільшенням дітей в родині, змінюється батьківське ставлення до дитини. Батьківське ставлення помітно змінюється з віком дитини. Особистісне начало батьківських відносин, найбільш виражено в однодітній родині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенко Т. Формування соціально-рольової позиції дітей в умовах повної і неповної сучасної сім'ї.// Рідна школа.-2002.-№6.
2. Алексеенко Т. Виховання прихильності до батьків у дітей дошкільного віку // Дошкільне виховання.- 1997.-№8.
3. Бодалев А.А. Столин В.В. Общая психодиагностика. СПб. Реч.2002.
4. Борисенко Ю, Портнова А. проблема отцовства в современном обществе // Вопр. Психологи.- 2006.-№3-с.122-130.
5. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. Посібник- К.: Либідь, 2005.- 400с.
6. Дружинін В. Психологія сім'ї.- М.,1996.
7. Лілія Пугач. Все починається з сім'ї // Психолог.№6, 2008. С.25-30.
8. Межличностные отношения ребенка от рождения до семи лет / Под.ред. Е.О. Смирновой М.: НПо «МОДЕК» 2001.
9. Максимова Н.Ю. Психологічні аспекти профілактики шкідливих звичок підлітків: Методичний посібник.- К.:ІСДО, 1995.- 144с.
10. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под. Ред. Е.С.Полат. М.. 2001.
11. Основы теорії гендеру: навчальний посібник.- К.: «К.І.С.», 2004.-536.- с.235.
12. Основні проблеми навчання. Психолог. №9.2007.с.22-26.
13. Психологический словарь/ Под. ред..Л.О. Бида.-К.: «Вища школа», 1992.
14. Рабочая книга школьного психолога/ Под. ред.. И. В.Дубровиной. М.,1995.-с.85-91.
15. Смирнова Е.О., Хохпачева И.В. Особенности отношения родителей к ребенку с трудностями в общении // Вопр. Психологи. -2008.- №4.-с24-34.
16. Семенов Г. Соц.-пед. Работа с многодетнымисемьями:меры реальной тпомощи// Восп. Школьников- 2003.-№1-с.28-35.

17. Смирнова Е.О. Становление межличностных отношений в раннем онтогенезе// Вопр. Психологий.2007. №2.57-68.
18. Смирнова Е.О. Холмгоровай В.М. Межличностные отношения дошкольников: проблемы, диагностика, коррекция. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2005.
19. Сатир В. Как строить себя и свою семью.- М., 1992.
20. Теорії розвитку поведінки людини П. Блонського // С.Розвиток психології в онтогенезі.: В2 Т1: Теорет.- метод проблеми генетичної психології.-К.2002.- №2.-с.82-91.
21. Филипова Г.Г. Психология материнства. М.: Изд-во Ин-та психотерапия, 2002.
22. Харламенкова Н. Роль отцов в дифференциации гендерной идентичности // Психолог. Журнал.- 2007.-№3.- с56-64.
23. Шеляг Т.Соц. статус многодетных семей и их способность к самопомощи // Соц. Педагогіка.- 2005.- №1 .-с.48-52.